

ПРИЛОЗИ ЗА СТАРТЕГИЈУ РАЗВОЈА ЛОВСТВА У СРБИЈИ

НЕНАД РАНКОВИЋ,
ЉИЉАНА КЕЧИЋ,
АЛЕКСАНДАР РАДОСАВЉЕВИЋ

Извод: Ловство је грана привреде која за Србију може да буде од посебног значаја. Имајући у виду текуће друштвене и економске промене, у Србији постоји изражена потреба јасног формулисања и унапређења постојећег програма развоја ловства (израда Националног ловног програма, који би био структурни и функционални део будућег Националног шумарског програма). Програмом развоја ловства у Србији обезбеђује се постизање више различитих циљева: производни (производни input-и и производни системи), социјални (запосленост), финансијски и еколошки.

Кључне речи: лов, дивљач, стратегија, стратешки менаџмент

Abstract: Hunting is a branch of economy, which can be of special significance in Serbia. This is proved by the data referring to the hunting sector. Taking into account the current social and economic changes, in Serbia there is a strong need of clear formulation and improvement of the existing program of hunting development, which should also be the structural and functional part of the future National Forestry Program. The program of hunting development in Serbia leads to the realisation of several different objectives: production (production inputs and production systems), social (employment), financial, and ecological.

Key words: Hunt, game, strategy, strategy of management.

1. УВОД

Ловство је грана привреде која за Србију може да буде од посебног значаја. О томе сведоче и подаци који се односе на сектор ловства (2001). У Србији постоји 321 ловиште, са укупном ловном површином од 8,83 милиона ха. Од укупне површине ловишта, под шумом је у просеку око 28%. Највећим бројем газдује Ловачки савез Србије (227 ловишта), затим јавна предузећа за газдовање шумама (ЈП „Србијашуме” и ЈП „Војводина-шуме”, 67 ловишта), национални паркови (5), ловишта на рибањацима (16), војска (3) и други субјекти (3 - Врњачка Бања, Шумарски факултет и „Зобнатица”) (графикон 1). Укупан број регистрованих ловаца је око 73 хиљаде, што чини око 8 ловаца на 1000 ха (2000. год.).

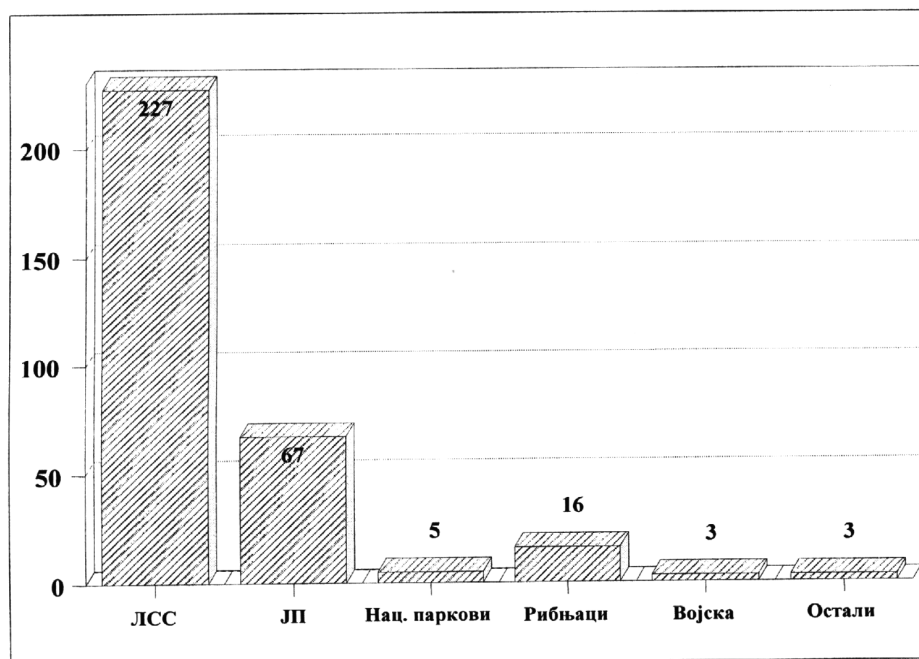
Имајући у виду текуће друштвене и економске промене, у Србији постоји изражена потреба јасног формулисања и унапређења постојећег програма развоја ловства, а који би био структурни и функционални део будућег Националног шумарског програма. Основни циљ стратегије раз-

---

Др Ненад Ранковић, редовни професор, мр Љиљана Кечић, асистент, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд; Александар Радосављевић, дипл. инж. шумарства, Министарство за заштитиу природних богајства и животиње средине - Управа за шуме, Београд

воја ловства је у томе да се прошире могућности за остваривање прихода од улова дивљачи, зашта у Србији постоје сви потребни предуслови. Тежиште би било на остваривању девизних прихода од наплате улова и пратећих услуга страним ловцима, али се не занемарује и повећање прихода од домаћих ловаца. Да би се постигао овај циљ процењује да су потребна инвестициона средства за период 2004-2010. год. која износе 1,40 милиона US\$ (номинално), односно 0,89 мил. US\$ (у реалном износу, $p = 12\%$).

Укупан „извоз” (приход од лова који остваре странци) 2004. год. планира се да износи 4,4 мил. US\$, што чини 40 % од бруто производа ловства, а 2005. год. 9,0 мил. US\$ (номинално), односно 5,7 мил. US\$ (реално, $p = 12\%$), што чини 60 % од бруто производа ловства. Време повратка инвестиција у ловство се процењује између 8 и 10 година, а однос корист-трошак кумулативно за 10 година је 4,4. Такође, постоји могућност за отварање преко 1000 нових радних места у сектору ловства у периоду до 2010. године. Утрошак енергије би био мали, а процењује се да еколошких ризика нема.

Графикон 1. Број ловишних према власничкој структури у Србији

2. ОСНОВНИ ПРОИЗВОДИ И ОПРАВДАНОСТ УЛАГАЊА

Економски најзначајније врсте дивљачи у Србији су: зец, фазан, срнећа дивљач и дивља свиња (табела 1). Овим врстама дивљачи се придаје велики значај и ловство у Србији се њима бави веома дуго, још од пре II светског рата. Дакле, у овом смислу постоји традиција ловства у Србији, што

представља важну чињеницу за формулисање и примену јединствене стратегије развоја ловства.

Основу за формирање стратегије развоја ловства у Србији чини следеће:

- постоје општи предуслови (природни, стручни, итд.) за интензивирање ове производње;
- постоји могућност остваривања девизних прихода организовањем лова за стране ловце и извозом меса дивљачи;
- узгојем и заштитом дивљачи постижу се повољни еколошки ефекти;
- постоје реалне могућности активирања потенцијала и код других пратећих делатности (ловни туризам, угоститељство, производња ловачке муниције, узгој ловачких раса паса итд.).

Табела 1. Стање бројности и улова неких врста дивљачи

Врста дивљачи			Година					Просек
			1980.	1985.	1990.	1995.	1999.	
Дивља свиња	Попул.	№	12128	11637	20949	12395	10837	15885
	Улов	№	2769	2990	4550	1365	2189	3306
	Однос	%	22,83	25,69	21,72	11,01	20,20	20,90
Зеца	Попул.	№	764845	706319	608268	618445	474942	644874
	Улов	№	175607	177463	144475	125855	87773	151028
	Однос	%	22,96	25,13	23,75	20,35	18,48	23,67
Срна	Попул.	№	79285	92576	107557	78046	81635	83214
	Улов	№	6282	9397	9671	4240	2353	7152
	Однос	%	7,92	10,15	8,99	5,43	2,88	7,96
Фазан	Попул.	№	774889	699188	695738	517884	421225	696119
	Улов	№	356330	353066	306464	150861	121789	279907
	Однос	%	45,98	50,50	44,05	29,13	28,91	39,11
Јаребица	Попул.	№	727285	354308	265745	299783	246541	420117
	Улов	№	115404	18490	22043	19013	10322	45830
	Однос	%	15,87	5,22	8,29	6,34	4,19	8,65

Извор: Статистички билтен „Шумарство“ бр. 1288-2286 и калкулације аутора

Основни производи овог програма, са сада сагледаним (процењеним) минимално оправданим (*min*) и максимално могућим (*max*) годишњим износима бруто-производа, дати су у табели 2.

Оправданост инвестирања у ловство огледа се у следећем:

- финансијски приход (одређени део у девизама од страних ловаца и извоза меса дивљачи);
- подстицање развоја неких других сектора привреде (туризам, угоститељство, итд.);
- унапређење ловне фауне, али и заштита угрожених врста дивљачи, што је повољно са еколошког аспекта;

- побољшање социо-економског положаја становништва и сузбијање неповољних демографских кретања (пружање услуга у лову сеоских домаћинстава као допунски приход може утицати на повећање њихових укупних прихода и задржавање на имању, нпр. фазанерије).

Табела 2. Процена величине бруто-производа за постојеће дивљачи

Врста дивљачи	Бруто-производ (у мил. US\$)	
	min	Max
Фазан	2,5	5,0
Зеца	1,0	6,0
Срнећа дивљач	1,0	4,0
Дивља свиња	0,6	1,5
Јаребица	0,3	1,0

Извор: калкулације аутора

3. МОГУЋИ ПРОБЛЕМИ У РЕАЛИЗАЦИЈИ

Основни испољени проблеми у достизању задовољавајуће конкурентности ловних производа, везано за улов страних ловаца и извоз меса дивљачи, огледају се у последицама санкција према нашој земљи и ратног стања, економској нестабилности, опадању нивоа ловне и угоститељске инфраструктуре, компликованој процедури око доласка страних ловаца и изношења („извоза“) трофеја и меса дивљачи, као и смањењу бројности дивљачи (узрокује смањење ловно-туристичке понуде). Такође, евидентни проблеми су и то што се не граничимо директно ни са једном земљом потенцијалног тржишта, као и доста рестриктивни, нови прописи ЕУ у области ветеринарско-здравствене заштите и визног режима.

На домаћем тржишту главне препреке (графикон 2) се односе на сарадњу главних актера (Ловачки савез Србије - јавна предузећа за газдовање шумама - државни органи), које карактерише у одређеном степену неорганизованост и изостанак координације, затим економски положај чланова ловачких удружења и тешкоће у финансијској реализацији излова у пуном износу (ловокрађа, неевидентирање излова итд. што се испољава у смањењу броја регистрованих ловаца), неповољни хидролошки услови у приобаљима највећих река (Дунав, Сава, Тиса). Препреке су и недостатак ограђених ловишта, континуирано смањење удела под шумом у површини ловишта, нерегулисани власнички односи (честе промене власника у приватном сектору, код националних паркова нема јасне дефиниције права и обавеза у газдовању дивљачи итд.), што повећава ризик за могућа улагања у таква ловишта, недостатак јасне стратегије у погледу приватизације ловишта и активности везаних за ловство, неадекватно коришћење капацитета ловишта (при садашњем нивоу популације посматраних врста дивљачи, које могу бити и веће) и непоштовање закона и благ однос судских и извршних органа према починиоцима криволова и ловокрађе, као и изостанак праве контроле рада правних и физичких лица на пословима веза-

ним за ловство (шумских газдинстава, приватних шумовласника, приватних фазанерија и сл.).

Графикон 2. Основни проблеми развоја ловства у Србији на домаћем тржиштју

4. ТРЖИШТА И ДОСТИЗАЊЕ ПОТРЕБНЕ КОНКУРЕНТНОСТИ

Производи ловства могу се задовољавајуће конкурентно понудити на тржишту (домаћем и иностраном), при чему би „извоз” у највећој мери требало да се оријентише на тржишта бивших република СФРЈ и земаља Европске Уније. За успех на тим тржиштима потребно је овладати неким важним факторима конкурентности производа. Пре свега, то се односи на цену (важан фактор на домаћем и тржиштима бивших република СФРЈ и Русије), затим трофејном вредношћу дивљачи - квалитет (односи се у највећој мери на ЕУ и друге развијене земље), као и редовног одвијања лова (придржавање ловачког календара и добра организација). Кредитирање има можда значаја за ловце мање платежне моћи (претежно домаћи, из бивших република СФРЈ и других источно-европских земаља), али то није фактор од одлучујећег значаја.

Да би се на тржишту једне овако специфичне робе, као што је дивљач, осигурао што бољи пословни успех, важно је познавати још неке елементе као што су: укупан број ловаца, број ловаца у односу на број становника и обим излова појединих врста дивљачи (табела 3). На основу тога може се јасно видети да се мора обратити посебна пажња земље које имају укупно велики број ловаца (нпр. Немачка), па се привлачење једног броја ловаца из тако велике популације веома исплати. Такође, исти третман треба да имају и ловци из земаља са већим бројем ловаца на 1000 становника (нпр. Аустрија), јер ту очито постоји изражена традиција лова и потреба за

њим, што треба искористити у осмишљавању стратегије маркетинга на тим тржиштима.

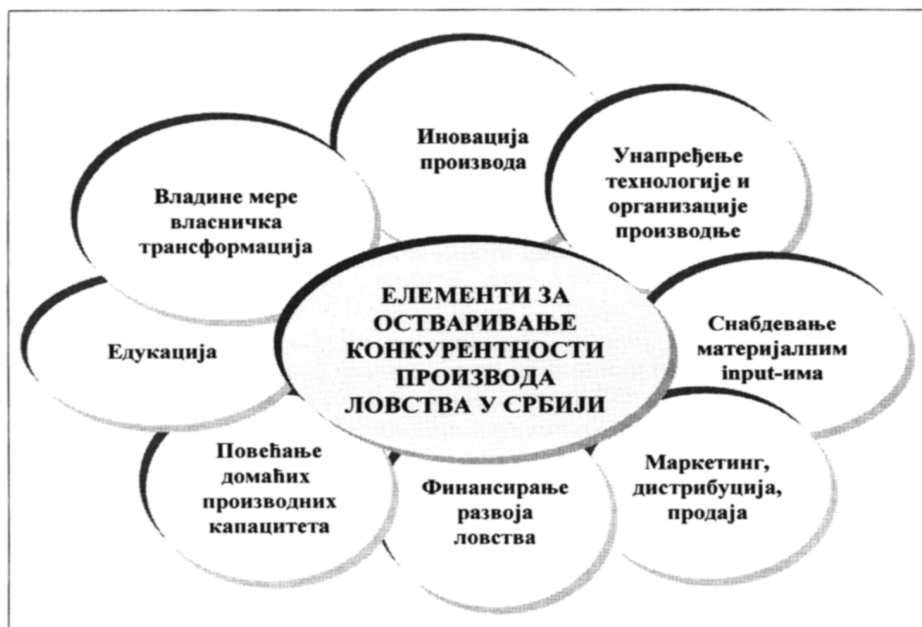
Производи ловства могу бити задовољавајуће конкурентни на тржиштима Италије, Аустрије, Немачке и других земаља ЕУ. При томе, у Србији се могу сасвим довољно обезбедити: дивљач, атрактиван простор за лов (шумски, ливадски, барски и речни екосистеми), као и ловно-туристичке, угоститељске, рекреативне и друге пратеће услуге.

Табела 3 – Ловци и улов одређених врста дивљачи у неким европским земљама

Земља		Немачка	Аустрија	Словенија	Србија
Ловци					
Број ловаца	Укупно	338000	112774	25680	74544
	На 1000 стан.	4,2	14,5	10,2	8,3
Улов дивљачи					
Срна		1044809	228305	31161	2353
Фазан		232257	199501	40326	121789
Јаребица		9965	8293	2499	10322
Дивља свиња		281886	17675	4985	2189

Извор: Инџернеј

Да би се достигла остварива конкурентност датих производа потребно је да се обезбеди неколико основних елемената (графикон 3).

Графикон 3. Основни елементи потребни за остваривање конкурентности произ-

Са аспекта **развоја и иновације производа**, треба размотрити следеће могућности: уношење неких врста дивљачи за које постоји сазнање да би се добро адаптирале на домаће услове (врло опрезно, уз веома озбиљне стручне процене свих ефеката таквог поступка), очување и унапређење заштићених врста дивљачи и дивље фауне, реинтродукција неких врста дивљачи (ишчезле са ових простора, а некада су биле део диверзитета наше ловне фауне - тетреб, јаребица камењарка итд.) и унапређење генетског потенцијала и селекција домаћих сорти дивљачи.

Када су питању **технологија и организација производње** требало би обезбедити побољшање станишних услова, повећати степен искоришћења постојећих капацитета ловишта, повећати величину популације оних врста дивљачи које се могу успешно и под економски прихватљивим условима вештачки размножавати и узгајати (фазан, дивља свиња, зец, јаребица, срнећа дивљач итд.), повећати број ловаца (регистрованих), повећати број узгајалишта и увећати унос дивљачи из узгајалишта у ловишта, а потребно је и проширити обим подизања ловно-узгојних и ловно-техничких објеката. Посебно је важно и да се установе узроци примећеног смањења учешћа шума у површини ловишта, чиме се значајно умањују могућности узгоја бројних врста дивљачи.

У **маркетингу, дистрибуцији, продаји и постпродајном сервису** потребно је знатно веће ангажовање и агресивнији маркетиншки наступ (посебно у иностранству), обезбедити већу могућност избора врста лова, веће могућности попуњавања времена другим садржајима током и након лова (такмичење у стрелаштву ловачким оружјем, обилазак културних знаменитости и природних реткости у околини ловишта, друге спортско-рекреативне активности итд.), обезбедити квалитетан транспорт ловаца и снабдевање и продају свом потребном „ловачком галантеријом” (ножеви, муниција, чизме, као и остали ловачки прибор - лоцирано или уз ловишта или уз место одседања ловаца).

При **повезивању са страним партнерима**, потребно је у већој мери користити већ успостављене везе и пословне контакте, односно реактивирати оне који су престали због ратних дејстава у протеклој деценији, а и стимулисати финансијска улагања странаца (концесије, формирање предузећа за узгој дивљачи итд.).

За потребе финансирања развоја, производње и пласмана треба обезбедити услове за веће улагања средстава у мања приватна узгајалишта дивљачи и производњу меса од дивљачи, а усмерити део средстава од наплате пореза на поседовање оружја, као и средства од закупа ловишта, на унапређење ловства.

Ради повећања домаћих производних капацитета требало би повећати број ограђених ловишта, фазанерија и малих погона за производњу пернате дивљачи, као и погона за производњу крзнаша (нутрија, канадска ласица итд.).

Да би се обезбедили недостајући стручњаци требало би повећати број специјализованих високо образованих стручњака за ловство и прописати број кадрова у односу на површину, бонитет ловишта и интензитет газдо-

вања, повећати број ловочувара, прописати степен квалификованости за ловочуваре и омогућити доквалификацију лица образованих за друге сродне струке. Ради обезбеђења одговарајућег броја квалитетних менаџера треба обезбедити стручну едукацију лица која управљају ловним газдинствима и ловно-туристичким агенцијама на пољу менаџмента и маркетинга у овој области и условити бављење руководећим пословима у ловству и ловном туризму знањем из области ловног менаџмента и маркетинга.

Власничка трансформација је један од предуслова за подршку програму. Пре свега, она се огледа у јасном разграничењу власништва у области ловства (ко, на који начин, којим средствима и са каквим кадровима може да ради тај посао). Требало би различитим мерама стимулирати лична улагања и оснивање малих приватних предузећа за узгој дивљачи и производњу меса од дивљачи, као и производњу ловачке галантерије.

Процењује се да су производи ловства довољно профитабилни (релативно мала улагања, а значајни финансијски ефекти) и од стратешког значаја за будућност, јер се успостављањем оптималног обима популације дивљачи може, уз одржавање још неких услова на одређеном нивоу (насељеност, ограничење примене пестицида у пољопривреди, шумовитост, итд.), ТРАЈНО ловити до дозвољеног нивоа (**одрживо ловно газдовање**) без неких већих накнадних улагања.

5. МОГУЋНОСТИ И ПРЕДУСЛОВИ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА

Развој ловства у Србији има циљеве који се могу поделити на производне (производни input-и и производни системи), социјалне (запосленост), финансијске (економске) и еколошке. При томе, њихово постизање је везано за степен познавања стања у овој области и обезбеђење неких основних предуслова.

Учешће домаћих садржаја у производима ловства може се оценити као веома високо у Србији (изнад 90 %). Истовремено, учешће страног садржаја није неопходно, иако би се неке специфичне ствари и предмети набављали увозом из иностранства, али то би било у веома малом обиму.

Производи ловства су сировински интензивни, јер доминирају сировине (материјал за оградe и друге ловно-техничке и ловно-узгојне објекте). Они су, такође, и радно интензивни, при чему доминира претежно квалификовани рад. Међутим, не сме се изгубити из вида и потреба за високо стручним (инжењерским) радом у овој области, првенствено на успостављању, организацији и планирању одрживог ловног газдовања (ловни менаџмент).

Када су у питању маркетинг, дистрибуција, продаја и постпродајни сервис, као послови на којима треба интензивирати рад, могу се издвојити агресивнији маркетиншки наступ на страним медијима и коришћење Интернета (поставити одговарајућу страницу на којој ће се на атрактиван начин приказивати рекламни материјал ловне понуде - ловни календар, локација и изглед ловишта, локација и изглед смештајних капацитета за ловце, пратеће активности, итд.).

Унапређење и развој ловства могу у потпуности подржати у потребном обиму следеће домаће истраживачке организације: Шумарски факултет Универзитета у Београду, Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, Пољопривредни факултет Универзитета у Новом Саду и Ветеринарски факултет Универзитета у Београду.

Имплементација развојног програма ловства пружила би могућности за отварање одређеног броја нових радних места (социјална димензија програма). Без обзира што се не ради о неком изразито обимном запошљавању, треба узети у обзир чињеницу да би се нова радна места претежно отвараола у руралним пределима, чиме би се обезбедили приходи (редовни или допунски) сеоских домаћинстава и створили услови за останак становништва у тим подручјима.

Инвестиције, потребне за испуњење планираних циљева развоја ловства, се претежно односе на формирање ограђених ловишта (ограда и други објекти), док су улагања у неограђена ловишта знатно мања. На основу тога су пројектоване потребе за инвестицијским капиталом, а приказане су у табели 4.

Табела 4 – Процена потребних инвестиционих средстава (у мил. US\$)

Врста инвестиције		Година							
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Σ 2010.
Ограђивање ловишта	Номинално	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	1,05
	Реално ($p = 12\%$)	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	0,56
Ловно-технички објекти	Номинално	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,63
	Реално ($p = 12\%$)	0,06	0,06	0,05	0,05	0,04	0,04	0,03	0,33
Укупно	Номинално	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	1,40
	Реално ($p = 12\%$)	0,17	0,15	0,14	0,12	0,11	0,10	0,09	0,89

Извор: калкулације аутора

Од ове делатности се могу очекивати значајни финансијски ефекти. Без обзира што њихова апсолутна величина у односу на друге области и гране није толико велика, ипак се може оценити као довољно значајна да може почети израда и спровођење програма развоја ловства. Предност је што су улагања релативно мала (велики део радова обављају сами ловци - подизање и одржавање ремиза, изградња ловно-узгојних објеката, изношење хране итд.), па је однос корист-трошак изузетно повољан (процењује се да у десетогодишњем периоду приходи премашују трошкове за око 13 пута).

Поред тога, коришћење постојећих капацитета ловишта није на потребном нивоу, и процењује се да се по том основу годишње у просеку губи приближно 116 хиљада УС\$. Овде се може говорити и о томе да су капацитети популација неких врста дивљачи у ствари достигнути, али да исказани улов не одговара том нивоу због нерегистрованог излова и ловокрађе. Ипак се, у сваком случају, ради о губитку, јер се приходи не остварују у одговарајућем износу. То никако не умањује значај изгубљене суме, већ указује да се морају применити додатне мере за побољшање евидентирања улова и његовог увођења у легалне токове, чиме би се и приходи од лова повећали.

Еколошка особеност овог програма се састоји у очувању биодиверзитета ловне и друге фауне у Србији, па представља пример усклађивања људских активности са природним законима. Из тога следи да је еколошки прихватљив. Другим речима, овом производном активношћу не само што се обезбеђују одређени приходи, већ и очување и обогаћивање ловне и друге фауне у одговарајућим екосистемима (шумски, ливадски, барски итд.), па се може сврстати у такве производне активности где се практично „производи екологија”.

Енергетска интензивност овог програма се може окарактерисати као прилично ниска, јер се не предвиђају неке посебно енергетски захтевне активности за његово спровођење. С обзиром на то, може се тврдити да енергетски биланс Србије неће бити значајно оптерећен.

6. ЕФЕКТИ И КЉУЧНЕ АКЦИЈЕ

Развојна перспектива овог програма је дугорочна, али веома исплатива. То се аргументује тиме да се ради о газдовању обновљивим ресурсом (дивљач), где се уз примену одговарајућих знања (биолошка, еколошка, економска и организациона) може **трајно (одрживо)** одвијати репродукција и излов дивљачи, при чему се може остварити и знатна финансијска корист. Без обзира што су потребни извесно време и средства да се успостави механизам трајности, он се може касније, без неких посебно великих улагања одржавати. Такође, уз обављање ове делатности, могу се паралелно развијати и друге (туризам, угоститељство, производња ловачког оружја, муниције и друге ловачке галантерије итд.), а сеоска домаћинства могу стицати допунске приходе пружајући ловне услуге различитог типа.

Као посредни ефекти могу се издвојити одржање еколошке равнотеже и биодиверзитет фауне и утицај на социо-економске односе и демографска кретања у руралним срединама (омогућавајући допунске приходе сеоским домаћинствима смањује се потреба за одласком у већ пренасељене урбане средине).

Имплементација овог развојног програма условљена је, на одређени начин, и **приватизацијом** ловних капацитета. Наиме, нека ловишта се могу приватизовати (под одређеним условима, које треба стручно одредити и подупрети одговарајућом законском регулативом), па то не треба забрањивати у начелу, већ примењивати уз одређени опрез да се не би десили нежељени ефекти. Одређени интерес страних инвеститора за улагања у ову област постоји, али пошто би сигурно такав улагач тражио да оствари одређене користи од таквог улагања, потребно је осмислити могућности за таква улагања, а да се не изазову нежељене последице.

Међутим, знатно су веће могућности приватизације у делу који се односи на:

- вештачко гајење одређених врста дивљачи (можда у сопственим шумама), посебно фазана, јаребице, зеца и дивље свиње;
- неке ловне услуге (узгој ловачких паса, водичи у лову, обезбеђење смештаја ловаца, подучавање и обука за полагање ловачког испита, оцена ловачких трофеја итд.);

- производњу и пласман ловачке галантерије, као што су ловачки ножеви, ловачке столице, ловачка одећа и обућа, кундаци и други дрвени делови ловачког оружја, кожне футроле, каишеви и реденици, нишанске справе (условно, јер захтева овладавање високом оптичком технологијом), итд.;
- замену, уградњу и преправку стандардних делова ловачког оружја у циљу побољшања њихових карактеристика и степена функционалности;
- сервис и поправку ловачког оружја;
- пружање угоститељских, туристичких и других пратећих услуга, које ловци могу користити;
- производњу и пласман ловачког оружја.

Од елемената и карактеристика пословног и развојног амбијента у Србији, који недостају да би се овај програм на задовољавајући начин спровео у дело, могу се, пре свега, навести следећи: законска регулатива у области лова (потребно је дорадити и ускладити законе везане за ловство са законодавством развијених земаља, пре свега ЕУ), питање власништва (потребно је извршити разграничење власништва ловних субјеката) и образовање (потребно је обезбедити услове за школовање одговарајућих високошколски образованих кадрова за овај посао, посебно оних који би се бавили ловним менаџментом).

Да би се програм успешно спровео, потребно је да буде подржан и Владиним акцијама и мерама, као што су:

- обезбеђење свих потребних услова за формирање и вођење јасне и стручно утемељене ловне политике (одредити циљеве ловне политике, средства за њено спровођење и динамику остваривања, као и профил и број кадрова који би тако формирану ловну политику спроводили у пракси), што би требало да се ради у министарству где се налази област шумарства (Управа за шуме) - **канцеларија за ловство**;
- поправка постојећих, као и доношење недостајућих, закона везаних за лов и ловни туризам;
- дефинисање **ловног простора** (као посебне подкатегије шумског простора или као засебне категорије), са преовлађујућом наменом за узгој и лов дивљачи, и прецизније одредити његове захтеве и разграничење са другим категоријама простора;
- иницирање и утврђивање методологије израде, као и подршка изради **Националног ловног програма (НЛП)**, на бази претходно дефинисане ловне политике, а у складу са Националним шумарским програмом (НШП) и Националним аграрним програмом (НАП) и у њима исказаним циљевима шумарске и аграрне политике;
- побољшање услова за подизање нивоа газдовања шумама (финансирање пошумљавања, повећање густине мреже шумских путева, итд.);
- обезбеђење услова за приватизацију у овој области (одговарајући системски закони) и улагање страног капитала (концесије, улагање у формирање ограђених ловишта, итд.);
- од пореза за поседовање оружја 15 % усмерити у унапређење ловства и заштиту ловне фауне;

- од такси и пореза остварених коришћењем природних богатстава (шуме, воде, итд.) 5% усмерити у унапређење ловства и заштиту ловне фауне;
- обезбедити ажурност судова и спровођење закона и судских одлука везаних за прекршаје у лову и ловокрађу;
- укључивање потреба ловства и ловног туризма у политику образовања кадрова (информативно у основним и средњим школама, обимније током студија - шумарски, пољопривредни, ветеринарски и други факултети), а посебно кроз образовање кадрова у области ловног менаџмента;
- обезбеђење ефикасног функционисања одговарајућих инспекцијских и судских служби;
- поједностављење административне процедуре за добијање ловачке дозволе (уз увођење полагања практичног испита из гађања и руковања ловачким оружјем).

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

За ефикасно одвијање производње дивљачи и њен излов постоје способности и капацитети у Србији, а то су: 321 ловиште, око 8,3 мил. ha површине ловишта (просечна површина ловишта око 27500 ha), око 2000 запослених, 73 хиљаде регистрованих ловаца, око 20 фазанерија и до сада недовољно сагледани и проучени потенцијали сеоских домаћинстава (приватни сектор), који могу битно да побољшају степен успешности реализације програма развоја ловства.

Програмом развоја ловства у Србији обезбеђује се постизање циљева који се могу поделити на производне (производни input-и и производни системи), социјалне (запосленост), финансијске и еколошке.

Процењује се (узимајући у рачун конкурентну продајну цену, трошкове производње, учешће домаћег садржаја, расположивост капацитета итд.) да су улагања у ловство довољно профитабилна (релативно мала улагања, а могу се остварити значајни финансијски ефекти) и од стратешког значаја за будућност. Свеукупно гледано, развојна перспектива ловства је дугорочна, али веома исплатива. То се може аргументовати тиме да се ради о газдовању обновљивим ресурсом (дивљач), где се уз примену одговарајућих знања (биолошка, еколошка, економска и организациона) може ТРАЈНО (одрживо) одвијати репродукција и лов дивљачи, при чему се може остварити одређена финансијска корист (повољан однос корист-трошак).

Да би се ловство успешно развијало и донело очекиване могуће ефекте, потребно је, као предуслов свих осталих активности, отворити **канцеларију за ловство** у оквиру Управе за шуме у ресорном министарству, дефинисати појам **ловног простора** и израдити **Национални ловни програм**.

Оснивање канцеларије за ловство (без отварања нових радних места, већ само прецизније дефинисање улоге и задатака постојећих кадрова и одредити одговорно лице које ће координирати рад са вишим инстанцама) омогућило би да се институционално дефинише брига о ловству и форми-

ра тело које ће иницирати и координирати све послове везане за државни утицај и деловање у овој области.

Прецизно дефинисање и разграничење са другим категоријама простора јасније ће и реалније омеђити укупан простор на коме ће се одвијати све активности везане за унапређење стања ловства. Тиме би се значајно допринело повећању ефикасности свих акција и мера у ловној привреди.

Са друге стране, Национални ловни програм треба да обезбеди форму, реаланост и прецизност, јер мора бити заснован на јасно дефинисаним циљевима, средствима и финансијским изворима за извршење, прецизно одређеним роковима и актерима који све то спроводе (од институција до појединаца), као и систему одговорности за предузете активности (санкције). Другим речима, у њему морају бити тако дефинисане све предвиђене активности да се у извесност реализације не може сумњати. Зато је најбоље кључне активности реализовати у виду **конкретних пројеката** (реално постављених и усклађених са финансијским могућностима, слично као што би требало и у Националном шумарском програму), израђених на начин како то захтева савремени менаџмент у привреди (примена савремених метода операционих истраживања - линеарно програмирање, мрежно планирање и сл.), јер је управо то оно што највише недостаје постојећем Програму развоја ловства. Ови пројекти били би саставни део Националног ловног програма и логично би произашли из свих анализа исказаних у другим његовим деловима.

ЛИТЕРАТУРА

- М. И. Гајић (1994): *Ловна привреда*, Универзитет у Београду - Пољопривредни факултет, Београд
- (2003/а): *Изабрани развојни програми*, књига I и II, Министарство за науку, технологије и развој Републике Србије, Београд
- (2001): *Програм развоја ловства 2001-2010. године*, Ловачки савез Србије, Београд
- Н. Ранковић, З. Поповић (2000): *Динамика одстрела и вредности излова неких врста дивљачи у Србији*, Савремена пољопривреда 3-4, Пољопривредни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад (195-199)
- (1990-2001): *Статистички билтен „Шумарство“* бр. 1288-2286, СЗС, Београд
- (2003/б): *Стратегија привредног развоја Републике Србије до 2010. године*, књига I и II, Министарство за науку, технологије и развој Републике Србије, Београд
- В. Шелмић, Д. Гачић, А. Ђеранић (2000): *Лов и ловна привреда*, Југословенски преглед 3, СЈУ РТЈ Југословенски преглед, Београд (97-124)

CONTRIBUTIONS TO THE STRATEGY OF HUNTING DEVELOPMENT IN SERBIA

Nenad Ranković, Ljiljana Kečić, Aleksandar Radosavljević

Summary

Hunting is a branch of economy which can be of special significance in Serbia. This is proved by the data referring to the hunting sector. Bearing in mind the current social and economic changes, in Serbia there is a strong need of clear formulation and improvement of the existing program of hunting development, which should also be the structural and functional part of the future National Forestry

Program. The program of hunting development in Serbia enables the realisation of several different objectives: production (production inputs and production systems), social (employment), financial and ecological.

The successful execution of the hunting development program is based on the required capacities in Serbia (321 hunting grounds, about 8.3 mil. ha hunting ground area - average hunting ground area is about 27500 ha, about 2000 employed, 73 thousand of registered hunters, about 20 pheasantries and so far insufficiently studied and analysed potentials of village households - private sector). It is estimated (taking into account the competitive selling price, production costs, share of the domestic content, available capacities, etc.) that the investment in hunting is sufficiently profitable (relatively low investments, and potential significant financial effects) and of strategic significance for future. In general, the development perspective of hunting is long-term, but very profitable. It is the management of renewable resources (game), where with the application of the adequate knowledge (biological, ecological, economic and organisation), the game reproduction and hunting can be sustainable, and cost-effective with the realisation of the financial gain (favourable cost-benefit ratio).

To apply the strategy of hunting development successfully and to obtain the expected effects, it is necessary, first of all, to establish the Office for Hunting within the Forest Directorate of the Ministry, to define the idea of hunting ground and to draw up the National Hunting Program.